УСТАДЛА БАҒЛЫ ХАТИРӘМ

Өтән ил декабрда Әһмәд Чавад адына Мәдәни Маариф Техникумунда устад Шәһријар күнү кечирилирди. Мән дә дә'вәт олунмушдум. Сәһнәдә Аразын үстүндән кечән Худафәрин көрпүсүнү хатырладан декорлар гурулмушду. Һәр ики тәрәфдә гадынлы кишили бир-биринә һәсрәт бачы вә гардашлар о тајлы бу тајлы бу һәсрәт көрпүсүндән бир-биринә әл еләјир, говушмаг, дәрдләшмәк, сөјләшмәк арзусу илә јандыглары ајдын дујулурду. Техникумун тәләбәләри бу ајрылыг баласыны елә бир јанғыјла ифа едирдиләр ки, көзләрим јашармышды. Јадыма чох кечмишдән бир хатирә дүшдү: һачанса, или дәгиг јадымда дејил, бир нечә шаир вә насир Нахчывана көрүшә кетмишдик; чулфалыларын арзусујла орада да көрүшүмүз кечирилди, һамымыз јерли һөкумәтдән хаһиш етдик ки, Араз боју узанан о мәш'ум телләрин — сәрһәддин јанына бурахсынлар бизи. Јахындан, һеч олмаса бу тајдан о таја доғма торпагларымыза бир бахаг.

Инди әлимизә кирәвә дүшмүшдү. Дәмир телләр сәрһәдди боју һеч олмаса ОРАЈА бир баха биләк... Бизә имкансыз көрүнән бу хаһишимизи јеринә јетирдиләр, ичазә вердиләр, үрәк дөјүнтүсүјлә тиканлы мәфтилләрин гаршысына бурахдылар. Һәсрәт көзләримиз о таја зилләнди. Санки кимисә-әзизләримиздән бирини көрәчәк, әл еләјәчәк, гәлбимизин дәруни телләријлә бир-биримизә дәрдләримизи данышачаг, 200 иллик һәсрәтимизә бирчә анда говушачагдыг. Әлбәттә, билирдик ки, бу мүмкүн дејил, нә һәјлаша, нә әл еләјә биләрдик.

Мәним бир хасијјәтим вар. Ја гыздырмалы оланда, ја да чох бикеф, дәрдли оланда бајатыламаға башлајырам. Елә онда да белә олду. Мәндән асылы олмајараг Араз бајатыларыны астадан сөјләмәјә башладым; анамдан ешитдијим кими:

Аразыјам аданын,
Гулујам шаһзаданын,
Чыхајдым габағына
Сизә кәлән гаданын.

Араза кәми кәлди,
Суларын нәми кәлди,
Дур бир голбојун олаг
Ајрылыг дәми кәлди.

Аразда буз ағлады,
Јанда јарпыз ағлады,
Оғлан о тајда галды
Бу тајда гыз ағлады.

Араз ашанда мәләр,
Күрговушанда мәләр,
Аналар баласындан
Ајры дүшәндә мәләр.

Бирдән саг чијним үстүндә һычгырты ешитдим. Мөһкәм ирадәли "Азәрбајчан дејәндә" ше'ринин мүәллифи кими таныдығым вә севдијим мәрһум, чох тез дүнјасыны дәјишмиш шаир гардашым Тофиг Бајрамын һычгырдығыны көрдүм.

— Нијә јанан үрәјимин үстүнә од әләјирсән?

Аразы көстәрдим:

Дедим: - Он аддымлығымызда ахан Араздан бир гуртум көтүрә биләрәмми ки, јанан үрәјинә сәпим?

Јаралы кетмишдик, арзу-һәсрәтлә кетмишдик; биткин, битаб, гырыг көнүллә тәрк етдик тиканлы мәфтилләри. Дишләримизлә, дырнагларымызла гопармаға һазыр олдуғумуз о тиканлы мәфтилләри. Бах елә техникумун сәһнәсиндә өлүмсүз шаир Шәһријарын, "Мәликүш-шүәра" Шәһријарын дәрвиш комасыны ишыгландыран чырағын өлкүн көлкәсиндә отурмуш устадын хәјалы о Чулфадакы сәһнәләри јадыма салды.

Икинчи хатирәм бир гәдәр хош иди, бәхтәвәрдим. Бир күн мәнә дедиләр ки, әдәбијјатымызын биличиси, Түркијәдән кәлмиш бир нәфәр сәни көрмәк истәјир. Әлбәттә "Хош кәлир, кәлсин" дедим. Кәлди. Бу, Иранла әлагәмиз, кет-кәлимиз олмадығындан Түркијә васитәсилә Бакыја кәлмиш Ә.Азәрлу иди. Вахтилә радиода чыхышларымла әлагәдар мәктублар алмышдым ондан. Бурадача ону да демәлијәм ки, о заманлар Мәркәзи Комитәнин изнилә Бакыда үч нәфәр шәхс харичдән мәктуб, мәтбуат — гәзет, журнал алырды. Бунлар: Халг шаири, Чәнуб һәсрәтли ше'рләр мүәллифи Сүлејман Рүстәм, әдәбијјатымызы, нәшр олунан китабларымызы Түркијә вә Ирана көндәрән, бу саһәдә олдугча бөјүк ишләр көрән профессор Аббас Заманов вә мәндим. Беләчә мән Азәрлуну гијаби таныјырдым. Азәрбајчанын ашыг вә шаир гадынлары һаггында радиода чыхышлар едәндән сонра Азәрлу, Нигаби вә башга достлар мәнә хејли мә'луматлар көндәрирди. Бурада ону да демәлијәм ки, мәни илкин Чәнуба күнејли сојдашларымыза танытдыран радиомуз — "Далғаларда көрүш" вә башга күнејли програмлар олуб. Тез-тез чыхыш едир вә радио јолујла әлагәм кенишләнирди. Гәрәз, Азәрлу кәлди. Кимлијини нишан верди. Кизли јолларла арзусуна чатдығыны — Бакыны көрдүјүнү сөјләди вә... Вә чантасындан ики шәкил чыхарды. Бу, устад Шәһријарын Азәрлујла бирликдә чәкдирдији шәкилди. Архасында јазылмышды: "Бәраје-банује-данишмәндә әдиб Әзизә Чәфәрзадә тәгдим шоде, Тәбриз, абан маһ, Сејид Мәһәммәдһүсејн Шәһријар". Шәкил Тәбриздә, устадын евиндә 15 октјабр, 1986-чы илдә чәкилмишди. Устадын хәттијлә гара мүрәккәблә јазылмыш мәтн, сонра Азәрлунун хәттијлә кирил әлифбасијлә алтда јазылмышды: көрүнүр, устад буну она кәрә јаздырмышды ки, күман етмишди мән әрәб әлифбасыны вә фарс дилини билмирәм. Мәзмуну беләјди: "Алим ханым вә әдиб Әзизә Чәфәрзадәјә тәгдим олунур". Үст тәрәфдә Азәрлу јазмышды: "Бу шәкил чәкилиб устадын евиндә, онун 82 јашы вар".

Азәрлу деди ки, устад Шәһријар сизин "Далғаларда көрүш" верилишләриндәки бүтүн чыхышларынызы марагла изләјир. Бә'зән мән дә орада олурам. Елә һәмин күнләрин бириндә сизи динләдикдән сонра устад бу шәкли сизә јадикар јазыб көндәрди.

Аз гала ағлымы итирмишдим. Демәли мәни орада, тәкчә әдәбијјатшүнаслар, әдәбијјат һәвәскарлары дејил, устад Шәһријар да ешидир?!! О анда бундан бөјүк бәхтәвәрлик һисс еләмирдим.

Үчүнчү хатирәм бир аз сонралара аидди. 1988-чи илин сентјабрында Милләтләрарасы түркoложи конгресә кетмишдим. Орада севимлимиз Чавад Һеј'әтлә көрүшдүм. Дәрдләшдик. Бакыда рәһмәтлик Аббас Заманов таныш етмишди бизи. Чавад Һеј'әт чох бикеф иди. Сорушдум сәбәбини; деди: "Устад Шәһријар Теһранда мәним хәстәханамда јатыр. Һалы ағырдыр. Никаранам".

Бир ағыр күндә Чавад Һеј'әт Түрк дүнјасы әдәбијјатыјла бағлы мә'рузәләр охунан салона дахил олду. Елә гапынын ағзында көрүнән кими, һамы онун дәрдли симасындан нәјсә баш вердијини дујду. Јахынлашды, гучаглашдыг. "Устад кечиниб. Дүнјасыны дәјишиб. Индичә Теһрандан мәнә хәбәр вердиләр" — деди. Һамы бир-биринә дәјди. Донуб дајанмышдым. Ағлаја да билмирдим. Боғазым кәсилмишди.

Бирчә ону билирдим ки, Јапонијадан, АБШ-дан, Инкилтәрәдән... бир сөзлә, бүтүн дүнјанын танынмыш түркологлары мәнә јахынлашыб башсағлығы верир. Әввәлчә һејрәт етдим. Мән кимәм ахы? Сонра дүшүндүм. Мән бурада, бу дәмдә азәри түрк гадыныјам, мән онун гызы, бачысы, анасы әвәзијәм. Мәнә дә башсағлығы верилмәјиб кимә верилмәлидир? Кимсә мәни голумдан чәкә-чәкә мәрһум сојдашымыз, әвәзолунмаз алим, түрк зијалыларынын чохунун "хочам" адландырдығы, Истанбул университетинин профессору Мәһәррәм Еркинин отағына апарды. Бурадан Чавад Һеј'әт вә мән Азадлыг радиосуна мүсаһибә вермәлијдик. Чавад Һеј'әт о бири отагда данышырды. Мән елә бурадача телефонла Азадлыға мүсаһибә вермәјә башладым. Елә ону данышдым ки, дүнјанын танынмыш түркологлары дүнјанын ән үнлү шаири устад Шәһријар һаггында мәнә башсағлығы верирдиләр, индичә: онун гызы, бачысы, анасы әвәзинә. Дедим ки, бу башсағлығы бүтүн Түрк дүнјасына верилир. Мән дә она гошулурам.

Әлбәттә, Әһмәд Чавад адына Мәдәни Маариф Техникумунда мәнә сөз вериләндә дедим ки, көзәл шаир Сәһраб Таһир, Шәһријаршүнас алим Сабир Әмиров олан јердә мән Шәһријар кими үмумтүрк дүнјасынын даһи шаири һаггында, онун "Һејдәрбабаја салам"ы, "Азәрбајчан"ы һаггында тәһлил верә билмәрәм. Онлар даһа көзәл тәһлил едәрләр. Күнејли шаирләримиздән мәрһум Биријанын гәзәлләрини, Шәһријарын "Һејдәрбабаја салам"ыны әзбәр сөјләјән АНАМ! Руһун шад олсун. Тиканлы мәфтилләр көтүрүлүб. Инди Шәһријарын јубилејини о тајлы бу тајлы, тәнтәнәләрлә гејд едирик. Бүтүн Түрк дүнјасына көзајдынлығы!

Даһа мән о техникумда бу дедијим хатирәләрдән башга бир шеј сөјләјә билмәдим. Шәһријар амалынын пәрәстишкарлары, Сизә дә салам!

Әзизә ЧӘФӘРЗАДӘ

РЕПЕРТУАР

АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ МИЛЛИ АКАДЕМИК ДРАМ ТЕАТРЫ
25-28 апрел
Бәхтијар Ваһабзадә
Өзүмүзү кәсән гылынч
(Көјтүркләр)
Саат 18-дә
Јахын күнләрдә
Елчин
Дәлиханадан дәли гачыб
(Мәним севимли дәлим)
Тел.: 95-45-45

АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ МУСИГИЛИ КОМЕДИЈА ТЕАТРЫ
24 апрел
О.Казымов, Р.Һејдәр
Гызыл тој
25 апрел
Е.Сабитоғлу
Он мин долларлыг кеф
26 апрел
С.Әләскәров, И.Мәликзадә
Һәрәнин өз улдузу
Саат 18-дә
Тел.: 98-49-17

АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ ОПЕРА ВӘ БАЛЕТ ТЕАТРЫ
25 апрел
Үзејир Һачыбәјов
Лејли вә Мәчнун
(Нәзакәт Тејмурова вә Мәнсум Ибраһимовун иштиракы илә)
Саат 18-дә

АЗӘРБАЈЧАН ДӨВЛӘТ КӘНЧ ТАМАШАЧЫЛАР ТЕАТРЫ
24 апрел
Әли Әмирли
Арвад олмаг истәмирәм
Саат 11-дә

ИЛҺАМ МИНИАТҮР ТЕАТРЫ
Р.Сәмәндәр,
Илһам Намиг Камал
Јорғанына бахыб ајағыны узадан театр
Саат 18-дә
25 апрел
Дадаш Меһди
О да мәнәм, бу да мәнәм
Саат 11-дә вә 15-дә
29 апрел
И.Чошгун
Ачыл бәнөвшә
Саат 10-да
Тел.: 93-65-78

ГАДАҒАН КИТАБЛАРЫН ЈИЈӘСИ

Мә'сумә ханым Ағазадәни итирдик. Бизим о заманкы јарадычы кәнчләр нәслинә милләт дәрси, вәтән дәрси кечән бир китабхана хадими дүнјасыны дәјишди. 37-чи ил репрессијасы гурбанларына өзүнү гурбан еләмишди, "халг дүшмәнләри"нин халгын ән әзиз өвладлары олдуғуну бејнимизә јеридирди. Китаблары бағлы фондлардан кизлиндә чыхарыб бизә охутдурурду.

Мән Кәнчә Педагожи Институтуну битириб Бакыја јеничә кәлмишдим. 1953-чү ил иди. Санки тәзәдән китабханада тәһсил алырдым. Һеч кәсин әлинә кечмәјән китаблары охујурдум. Гадаған олунанлар мәним үчүн гадаған дејилди. "Халг дүшмәнләри" јазычыларымыз адларыны күндә ешитдикләримдән елә бил даһа доғма идиләр. Һүсејн Чавид, Әһмәд Чавад, Микајыл Мүшфиг, Сејид Һүсејн, Һачыкәрим Санылы, Јусиф Вәзир Чәмәнзәминли, Алмаз Илдырым, Борсунлу Мәзаһир... һәлә Мәһәммәдәмин Рәсулзадә, Шејх Мәһәммәд Хијабани вә башгалары. Китабхана мәним Академијам иди. Бу Академијада бирчә мүәллим дәрс кечирди — Мә'сумә Ағазадә. "Нәриман" поемамдан чыхан фәсилләрин сәтиралты мә'наларыны гијмәтләндирирди. Чохунун һеч ағлына кәлмәјәчәк, — дејирди. "Һади" фәслинә кәрә тәшәккүр етмишди.

Горхмаз иди, сөзүнү дејән иди. Гејрәтли иди. Ленин адына Мәркәзи Шәһәр Китабханасында ајрыча Мә'сумә Ағазадә китабханасы, охучулар ичиндә ајрыча охучулары, оху заллары ичиндә ајрыча оху залы вар иди.

Биз орада кәнчләр үчүн дәрнәкләр тәшкил етмишдик. Әввәл Сәһраб Таһир апарырды, бағлатдырдылар. Сонра мән апардым, бағлатдырдылар. Мәндән сонра Тофиг Мүтәллибов апарырды, ону да бағлатдырдылар. Хәлил Рза Улутүрк, Сәһраб Таһир, Һикмәт Зија, Фамил Меһди, Тофиг Мүтәллибов Мә'сумә Ағазадә китабханасынын фәал үзвләри идик.

Һәлә 1988-чи илдә јаздығым вә "Бүтүн милләтләрә" адлы китабыма дахил етдијим "Бәјанат" поемамда мән М.Ағазадәјә миннәтдарлығымы билдирәндә, о да мәндән разылыг едирди. Һалбуки бу мәним разылығым иди.

ВИДА СӨЗҮ

... Гој бурда Мә'сумә Ағазадәдән,
ики кәлмә дејим, севинсин вәтән.
Јох, јох, унудулмаз о Китабхана,
бизи унутмајыб өзү дә јәгин.
Чавада – бачыјды, Чавидә – ана,
гызы јашындајды амма Чавидин.
Танытды Мүшфиги, Јусиф Вәзири,
салды гыфыллајыб бу бәндә бизи.
Вәтән әсиријди, милләт әсири,
вәтәнә гајтарды вәтәндә бизи.
Биз өз көзүмүздә бир аз учајдыг,
әјмәк истәјәнләр бизи, әјилди.
Биринчи диплому биз ондан алдыг,
"Ашкарлыг" о заман ашкар дејилди.
Сән буна шаһидсән заваллы торпаг,
ачыг данышаны изләјирдиләр.
"Кимин суалы вар?" –
јазмышдым о вахт,
чавабы өзүмдән истәјирдиләр...

Белә инсанлар сағлығында көзә көрүнмүрләр, көзәкөрүнәнләри исә онлар јетишдирир. Бу да онлара бәс едәјир. Истиглал јолунда вурушанларын гисмәти бә'зән истиглалы кәнардан сејр етмәк олур. Ади гәбиристанлыглара басдырылыр, унудулурлар. Чәмијјәт, милләт белә унудуланларын һесабына јашајыр. Бары вида күнүндә бу сөзләри дејәк.

Јерин беһишт олсун, бачым.

Нәриман ҺӘСӘНЗАДӘ

Баш редактор: Ајаз ВӘФАЛЫ

РЕДАКСИЈА ҺЕЈ'ӘТИ: Агшин БАБАЈЕВ, Бәхтијар ВАҺАБЗАДӘ, Јашар ГАРАЈЕВ, Теһран ӘЛИШАНОҒЛУ *(баш редактор мүавини)*, Назим ИБРАҺИМОВ, Атабаба ИСМАЈЫЛОҒЛУ *(мәс'ул катиб)*, Фамил МЕҺДИ, Мәммәд АЛИМ, Камилә НЕ'МӘТ, Бәкир НӘБИЈЕВ, Камил Вәли НӘРИМАНОҒЛУ, Давуд НӘСИБ, Мәммәд ОРУЧ, Гәзәнфәр ПАШАЈЕВ, Рамиз РӨВШӘН, Сабир РҮСТӘМХАНЛЫ, САЛАМ, Иса ҺӘБИББӘЈЛИ, Әзизә ЧӘФӘРЗАДӘ, Низами ЧӘФӘРОВ

ТӘ'СИСЧИЛӘР: АЗӘРБАЈЧАН ЈАЗЫЧЫЛАР БИРЛИЈИ, "ӘДӘБИЈЈАТ ГӘЗЕТИ"НИН ЈАРАДЫЧЫ ӘМӘКДАШЛАРЫ.

РЕДАКСИЈА ШУРАСЫ: Јавуз АКПИНАР (Түркијә), Сејфәддин АЛТАЈЛЫ (Түркијә), Әбдүлләтиф БӘНДӘРОҒЛУ (Ираг), Еркин ВАҺИДОВ (Өзбәкистан), Шө'лә ВӘТӘНАБАДИ (АБШ), Нурәддин ГӘРӘВИ (Алманија), Илдәниз ГУРТУЛАН (Түркијә), Јусиф КӘДИКЛИ (Түркијә), Ирен МЕЛИКОФ (Франса), Тофиг МӘЛИКЛИ (Русија), Һүсејн Әли МӘҺФУЗ (Ираг), Ирфан НӘСРӘДДИНОҒЛУ (Түркијә), Һәмид НИТГИ (Инкилтәрә), Гуламрза Сәбри ТӘБРИЗИ (Инкилтәрә), Әта ТӘРЗИБАШЫ (Ираг), ФӘРЗАНӘ (Иран), Чавад ҺЕЈ'ӘТ (Иран), Әһмәд ШМИДЕ (Алманија)

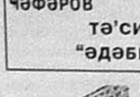

Редаксијанын үнваны: Бакы-370146, Мәтбуат пр. 529-чу мәһәллә, "Азәрбајчан" нәшријјаты, 9-чу мәртәбә.
ТЕЛЕФОНЛАР: баш редактор 39-52-56, баш редактор мүавини 39-50-67, мәс'ул катиб 39-91-68, шө'бәләр: 38-03-17.
Факс 38-85-70

Редаксијаја көндәрилән әлјазмалар кери гајтарылмыр.
Һесабымыз: һ/һ 386139, Јасамал СИБ КОД 501822

ГИЈМӘТИ 800 МАНАТ. Әлјазмалары кери гајтарылмыр. *Чүмә күнү чыхыр.*
Чапа имзаланмышдыр: саат 16-00 22.IV.98

"Әдәбијјат гәзети"нин компүтер мәркәзиндә јығылыр, сәһифәләнир вә "Азәрбајчан" нәшријјатында офсет үсулу илә чап олунур.

Шәһадәтнамә № 186
ИНДЕКС 66800
Сифариш 2240
1901 нүсхә